

Sandie Brischler
Catalogus van de Pommerie tentoonstelling
Nederlandse vertaling van het artikel ART PROTHESE

Prothese Kunst

Twee wonden staan aan de oorsprong van ons geestelijk lichaam.

Sandie Brischler is een jonge Franse kunstenares. Geboren in Parijs, woont ze nu in de Franse Ardennen. Haar inspiratiebronnen zijn psycho-analytisch, mystiek, subjectief, alledaags, voor haar bestaat daartussen geen verschil. Haar vroegste werk liet reeds een heel persoonlijke aanpak vermoeden. Nu ontwikkelt zij een duidelijk en homogeen thema. Haar blik legt een breuk in ons bewustzijn bloot.

Een gezicht, een lichaam. Bloed, dat scheidt, of tot elkaar brengt.

Het oog en het geslacht, twee versluisde wonden, en tussen hen het menselijk bestaan.

Ik meen, dat de mens, dus ook de kunstenaar, een wezen is op zoek naar genezing. Er is een diepe verwantschap tussen het scheppingsproces, de zin van de kunst, en de zin van de ziekte, van de handicap.

Zij breekt de deuren open van het ziekenhuis. Een werelddeel, dat de kunst sinds lange tijd heeft gemeden. Niettegenstaande dat ooit de beschermheilige van de artsen, sint Lukas, ook die van de kunstenaars was. Sandie Brischler ziet de verborgen schoonheid van een wereld, die in ons verwarring teweeg brengt. Zij raakt daar iets wezenlijks.

Op de meest onbevangen wijze, door middel van een groot aantal tekens (gaasverband, gips, sondes, protheses, brancards) legt ze verbanden tussen de beeldende kunst en de geneeskunde. Een werkwijze, die ons door de kracht der eenvoud voor een beklemmend vergezicht plaatst, voor een horizon die iets visionnairs heeft.

De menselijke werkelijkheid wordt tegenover de zin van het leven gesteld. Die werkelijkheid verloochent de mens liever, en verdringt die liever uit zijn bewustzijn. De zin is namelijk, dat de mens gebroken is, verdeeld.

Het ziekenhuis wordt vergeestelijkt, wordt bij Sandie Brischler weer wat het was: *hôtel-Dieu*, Godshuis. Het huis van de God van deze eeuw, de heersende God, want hij heeft

zijn ware naam nog niet genoemd. Het enige dat wij van hem weten is dat hij gewond is, gebroken.

Mijn werkterrein is het Lichaam, het mensenlichaam, het zieke lichaam, het psychische, het geestelijke, het onzichtbare lichaam ook. Mijn onderzoek betreft de fragmentatie van dat lichaam, dat noem ik zijn handschrift. Mijn belangstelling voor het medische komt voort uit dit fundamentele onderwerp, het lichaam, dat ondersteuning nodig heeft, een prothese om weer één en zichzelf te worden.

Sandie Brischler is, net als een klassieke kunstenaar, geboeid door het lichaam van de mens, in zijn gebrokenheid. Werkelijk of symbolisch, levend of ideaal, dat doet er niet toe. Ze legt het af, ontdoet het van zijn huls, duidt het nietige of grootse, verzorgt het, of liever (ver)draagt het. Vormt het om tot een medisch lichaam. Dat is niet luguber, niet sarcastisch, niet ziek zelfs, zo bezien. Klassiek, want zij houdt zich verre van expressieve overdrijving, of van zelfgenoegzaamheid.

De Prothese symboliseert het doel van mijn werk het best : een medisch kunstvoorwerp, dat op kunstmatige wijze de plaats van het levende moet innemen, dat het leven “verdingt”, op haast sacrale manier: lichaam-object, ideaal-lichaam.. De Prothese is de kruik, de rolstoel, de brancard, ieder instrument dat bedoeld is het lichaam steun, soulaas,

te bieden, zoals een kruis – zoals het Kruis – , een lichaam ondersteunt, dat in stukken uiteenvalt.

En de toeschouwer wordt vervoerd in een galerij van even vertrouwde als onverwachte beelden en voorwerpen. Verschillende media en technieken worden gemengd toegepast, fotos in de eerste plaats, en videos, installaties, gipsbeelden, ook tekeningen. Het onderwerp is de mens in zijn schamele gebreken en in wat hem ter been houdt. De mens voor de tegenstellingen van zijn ziel. De protheses worden het concrete, zichtbare, tastbare materiaal van zijn onderbewustzijn, en beslaan het terrein van zijn geestelijke werkelijkheid. Een weids terrein, eindeloos rijk aan beelden.

Raadsels bevolken dit onbeschreven gebiedsdeel. Een geheime, maar onvermijdelijke vergelijking dringt zich naar voren met die andere grote gebroken figuur uit de kunstgeschiedenis : de gekruisigde. Kan de kunst, vandaag de dag, een zo grote dosis geestelijkheid nog aan ? Een onweerstaanbare fascinatie dringt zich op tussen oog en verstand.

Het oog is niet geschapen om te zien. Noch het geslacht om te worden gezien.

Sandie Brischler is, hoe dan ook, als kunstenaar, gefascineerd. Enig voorwerp treft haar oog, laat het niet meer los. Het overtreft haar in dimensie, op raadselachtige wijze. Het

neemt haar in beslag. Overheerst haar, nagelt haar aan de grond. Schudt haar dooreen, mishandelt, ontroert haar. Wie zou er de naam van kunnen noemen ? Zijn inhoud of zijn boodschap betreffen de ziel, zijn dynamiek ontsnapt aan leven of dood. Wat weten wij ervan ? We geven ons op riskant terrein. De waanzin is niet ver meer.

De kunstenaar geeft zich er vrijwillig aan over, alvorens deze losgeslagen krachten, die haar in gevaar brengen, een halt toe te roepen. Ongevraagd dringt de zichtbare wereld zich op: zicht op een breuklijn, de mens als een verzameling brokstukken. Brokstukken die het geheel suggereren. Dat die mens weer tesamen stelt met alle bestaande middelen in zijn macht, kunstmatig, medisch. De mens is inderdaad een kunststuk, vreemd, modern, reëel. En plotseling wordt de verwantschap duidelijk met het klinische et juridische beeldmateriaal uit het einde van de negentiende eeuw, hysterische vrouwen gefotografeerd door Charcot, misdadigers gefotografeerd door Lacassagne, en Lombroso, allemaal op zoek naar een ideaalbeeld van de mens, afgeleide van zijn afwijkingen. Daar stuit de wereld van de geest op die van de geneeskunst, anders gezegd, die van het opstaan. Vandaar de protheses, rolstoelen, sondes, ledenmannen, poppen, evenals het bloed, de geloofsvoorstellingen, pietàs en kruisigingen.

De afbeeldingen zijn nu eens vaag en als spoken in nevels gehuld, dan weer precies en onpartijdig als wetenschappelijke details. Een objectieve mens.

Sandie Brischler tracht de afbeelding als zodanig voorbij te streven. Ze noemt zich niet fotograaf, al werkt zij enorm veel met een camera, zij heeft het ook niet over haar fotos, maar over haar *fototekens*. Zij bezigt voor persoonlijk gebruik, in de titel van bepaalde werken, een nieuwe uitdrukking, *Fotosymptomen*, om nauwkeuriger onze verhouding tot de werkelijkheid te bepalen. Een foto is altijd méér dan een afbeelding. Alles is symptoom van iets anders in de stroom van het zichtbare.

De kern is hier het idee van het oog, van het zien, dat inzicht in het lichaam veronderstelt, en tegelijkertijd in zijn prothese, dat wil zeggen zijn wet. Schatmeester van de blik, en daarom van de hartstocht, verwijst dit orgaan naar het absolute, naar het unieke, naar het “oog van God”, zowel als naar de kwetsuur in de mens.

Het oog speurt naar een waarheid waarvan het geen idee heeft, geen enkele precieze voorstelling, waaraan het gelooft als aan de ziel, die het voorziet van klinkende namen, die alles wat rationeel is ontberen. De gefascineerde blik kan een voorwerp betrappen, of een lichaam, of een mysterie, hij twijfelt niet aan de zin van zijn mystiek. Desondanks is hij redelijk, en homogeen, als de mens zelf.

Het oog van de mens staart in de afgrond.

De afgrond heeft geen grond. God is zijn grond.

Bepaalde werken heten Iconen. Het zijn vrij grote panelen waarop, tegen een vergulde achtergrond, een zwartwit foto. Een groep vormt de **Icôno-Stasis**. Hierin concentreert Sandie Brischler in twaalf afbeeldingen haar iconographie : het doordringend en doordrongen oog. De kunstenaar, zegt zij, “panse” (verbindt), de mens is een “animal pansant” (verbindend dier). Hij (zij) “protheseert”. Dank zij een onschuldige woordspel (“panser”, verbinden van een wond, klinkt in het Frans als “penser”, denken) vindt het woord *stasis* (stand), tussen de menselijke pretenties en hun grenzen, een oorspronkelijke kracht terug. De kunstenaar speelt in de wereld van de taal met een zin voor vrijheid die vernieuwend werkt. Het idee van de *stasis* behelst uiteindelijk hetzelfde als de prothese, *rechttop staande houden*, bekend uit het *Stabat Mater*, waar de moeder rechttop blijft staan onder het Kruis. Dat brengt ons op de gedachte van de *kruiswegstaties*, en de **Icôno-Stasis** is op eigenzinnige wijze, vrij geïnterpreteerd, wars van iedere rechtzinnigheid, een *Kruisweg* (in het protestantse Nederlands de *Lijdensweg*).

Met de bedoeling haar beelden in hun bepaald plechtstatige vorm iets dichterbij het publiek te brengen, geeft ze hen een beetje lucht en leven. Door ze te presenteren in diepe vergulde lijsten, een soort dozen, en ze als blijk van menselijkheid te verrijken met een aantal “sprekende” voorwerpen, relieken genaamd, geeft ze hen de status van reliekschrijnen. Met hun eenvoudige overtuigingskracht, verplaatsen deze dozen van Pandora vol geheime

fantasieën, ons in een wereld van wonderen en mysterie, en beloven ons de magische genezing die we rechtmatig van de kunst mogen verwachten.

De relieken, eigenlijk miniatuurbeeldjes, geven in het klein de gedachte weer van de gebroken of geslagen mens, die zijn heil zoekt in de kunst van de prothese. Nu eens zichtbaar, dan weer onzichtbaar, soms stuk, soms ingepakt of verbonden, roepen ze gedachten op aan het geziene en het nooit geziene; aan het hoogste mysterie en de volkse eenvoud.

Dezelfde geest vinden we in groter formaat terug in de drie-dimensionele werkstukken, de zogenaamde *Moulages* (gipsafgietsels) gerealiseerd op levend model. Sommige getoond op fotos, andere op video, sommige als blijvend object. Het zijn de sporen van complexe installaties. Hun inspiratie is te vinden in de wereld van doktoren en chirurgen, met hun eigenaardige werktuigen die een verborgen, onderbewuste betekenis of inhoud lijken te hebben, en aan Sandie Brischler een veld van vrij vernuft leveren, resulterend in boeiende sculpturen. De fragmentatie, het uiteenvallen of ontleden, evenals het ondersteunen, en staande houden, komen hier een sprekende werkelijkheid verrassend dichtbij. Een mannenkop verandert in haar handen van een “lijdend voorwerp” door het verband in een “onderwerp”. En terwijl ze de loze buitenkant verpleegt en verbindt en tot het uiterste met de onpersoonlijke macht van de medicijnkunst bijstaat, begint een rest van het binnenste leven zich krachtig te roeren. Veroordeeld tot een vorm van absolute onmacht, geven een paar lippen hier, een

haarlok daar, of een levendige blik in een gesluierd oog ons een stuk onverwacht vitale energie terug.

En volgens een ijzeren logica meldt zich een nieuw en gigantisch project aan, waarin Sandie Brischler zich heeft gestort en reeds de eerste resultaten geboekt : de *ECG's*, grootschalige registraties van de harteklop. De omweg door de gangen van het ziekenhuis vindt hier zijn grafische uitdrukking, even verrassend als sober. Moderne, neutrale en elegante calligrafiën verbeelden hier onze sentimentele bevindingen, onze vitaliteit. Uitdrukking en inhoud smelten ineen. De kunstenaars werkt een veelomvattende maar precieze symbolische taal uit. De grondmotieven van haar werkmethode stuiten hier op een fundamentele menselijke discipline : het schrift. Hart en schrift, twee polen van het bewustzijn ontmoeten elkaar. Het hart schrijft zichzelf naar de uitkomst van zijn lot. Meest nobel lichaamsdeel, hier geheel op zichzelf staand, zetel van de levensdrift, troon van onze illusies et onze *raison-d'être*, noteert het onzichtbare hart zijn levenstekens in het laatste gevecht met de dood. De mens is een teken, het lichaam zijn schrift. Als de hiërogliften op Egyptische tempels, als de ideogrammen der oosterse dichters, of als de palimpsesten gevonden in antieke bibliotheken, trekken de *ECG's* zonder grootspraak de lijnen, die de verspreide brokstukken van ons bestaan als Leitmotiven met elkaar verbinden. Levend schrift, of teken van leven. Heilige schrift of teken van God, naar de mens op zoek met zijn onhoorbare stem. Zichtbare afdruk

van het Woord, ofwel het wezen van de mens. Het zijn grenzenloze notebalken en zij geven ons een idee van het koor der hemelen, de harmonie der sferen, de maat slaande tussen de sterren. Deze lijnen die tot in het oneindige beven, toch eindigen in de fibrillen van de dood, zijn de sporen in de tijd van onze verwantschap met de trillingen van het universum.

En het oog van de mens is geboeid als door de golven der zee et de vlammen van het vuur.

Tekst en vertaling door Jan Laurens Siesling

Augustus 2004